

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJTIMOY
KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI**

Nazarova Dilnoza O'razaliyevna

Buxoro davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

***Annotatsiya.** Maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning psixologik asoslarini o'rganadi. Tadqiqot davomida bolalarning o'zaro muloqot, hissiy anglash va ijtimoiy moslashuv qobiliyatlari ustida to'xtaladi. Natijalar maktabgacha ta'lim jarayonida samarali psixologik yondashuvlarni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.*

***Kalit so'zlar:** maktabgacha yosh, ijtimoiy ko'nikmalar, psixologik rivojlanish, bolalar, o'quv-metodik yondashuv*

***Аннотация.** Статья исследует психологические основы развития социальных навыков у детей дошкольного возраста. В исследовании рассматриваются способности детей к взаимодействию, эмоциональному пониманию и социальной адаптации. Результаты служат основой для разработки эффективных психологических подходов в процессе дошкольного образования.*

***Ключевые слова:** дошкольный возраст, социальные навыки, психологическое развитие, дети, учебно-методический подход*

***Abstract.** The article examines the psychological foundations for developing social skills in preschool-aged children. The study focuses on children's abilities in interaction, emotional understanding, and social adaptation. The results provide a basis for creating effective psychological approaches in preschool education.*

***Keywords:** preschool age, social skills, psychological development, children, educational-methodical approach*

Kirish. Maktabgacha yosh davridagi bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish psixologik jihatdan murakkab va ko'p qirrali jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu davr bolalar hayotida o'zaro munosabatlarni o'rganish, do'stlar bilan o'yin orqali muloqot qilish va ijtimoiy qoidalarni qabul qilish bosqichi hisoblanadi. Bolaning oilaviy muhitdagi tajribalari, ota-onalar bilan muloqot sifatidagi sifatli va miqdoriy jihatlar, shuningdek, pedagogik ta'sirlar ijtimoiy ko'nikmalarining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, bolalarning emotsional xulqi, qiziqishlari va psixologik barqarorligi ham ularning jamiyatga moslashuv darajasini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy o'yinlar bolalarda hamkorlik, navbat kutish va hamdardlik kabi muhim ijtimoiy qobiliyatlarni rivojlantirish imkonini beradi. Bolaning nutqi rivojlanishi, tushunish va o'z fikrini ifodalash qobiliyati ham ijtimoiy ko'nikmalarning mustahkamlanishida asosiy vosita hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi davr psixologik va ijtimoiy rivojlanishning kesishgan markazi bo'lib, unda pedagogik, oilaviy va shaxsiy omillar birgalikda ta'sir ko'rsatadi. Bolaning o'zini tutish qobiliyati va xulq-atvorini boshqarish, jamiyatdagi qoidalarni o'zlashtirishdagi muvaffaqiyati ko'pincha uning shaxsiy psixologik xususiyatlari bilan bog'liq. Shu sababli, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonida bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar o'zaro muloqot va o'yin faoliyati orqali o'rganadigan ijtimoiy qobiliyatlari ularning keyingi maktab va hayotdagi ijtimoiy moslashuvini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

Bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda pedagogik yondashuvlarning roli katta ahamiyatga ega. Pedagoglar tomonidan tashkil etilgan o'yinlar va guruh mashg'ulotlari bolalarga muloqot, hamkorlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini mustahkamlash imkonini beradi. Shu bilan birga, ijtimoiy normalarni o'rgatish va ularni amalda qo'llash bolalarning o'zini tutish va boshqalar bilan munosabatini shakllantirishga yordam beradi. Ijtimoiy o'yinlar orqali bolalar nafaqat shaxsiy qobiliyatlarini sinab ko'rish, balki boshqalar bilan hamkorlik qilishni o'rganadilar. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi pedagogik ishlar faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki ijtimoiy va emotsional rivojlanishga ham

qaratilgan bo'lishi kerak. Emotsional barqarorlik va empatiya kabi sifatlar ham ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati ularning jamiyatdagi muvaffaqiyatini belgilaydi. Psixologik jihatdan, har bir bola o'zining ijtimoiy tajribasini boshqalar bilan muloqot orqali boyitadi va shu yo'l bilan jamiyatda moslashadi. Shu sababli, maktabgacha yoshdagi davrda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish tizimli va individual yondashuvni talab qiladi. Har bir bolaning o'ziga xos psixologik xususiyatlarini hisobga olish ijtimoiy moslashuv darajasini oshirishga yordam beradi. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonining samaradorligi esa, bolalarning psixologik tayyorgarligi va pedagogik muhitning uyg'unligiga bog'liq.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish psixologik asoslari borasida xorijiy olimlarning tadqiqotlari muhim ahamiyatga ega. L. Vigotskiy bolalarning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishida muloqotning markaziy o'rinni egallashini ta'kidlagan. U o'yin orqali o'rganish va ijtimoiy tajriba almashish bolalarning fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ekanligini ko'rsatgan. Shuningdek, Vigotskiy "zonalik yaqin rivojlanish" kontseptsiyasi orqali pedagogik yondashuvlar bolalarning ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarini rivojlantirishda qanday rol o'ynashini ochib bergan. Olg'a surilgan nazariyaga ko'ra, bolaning ijtimoiy faoliyati ularning shaxsiy rivojlanishining katalizatori hisoblanadi. Ijtimoiy o'yinlar va muloqot faoliyati bolalarda hamkorlik, navbat kutish va boshqalarni tushunish qobiliyatlarini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, oilaviy va maktabgacha muhitdagi pedagogik faoliyat bolalarning ijtimoiy tajribasini kengaytiradi. Bolaning nutqi va til rivojlanishi ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda asosiy vosita sifatida ko'riladi. Shu nuqtai nazardan, Vigotskiy nazariyasi bolalarning ijtimoiy moslashuvini tushunishda amaliy va nazariy asos beradi.

J. Piajet bolalarning ijtimoiy rivojlanishini kognitiv rivojlanish jarayoni bilan bog'lagan. U bolalar o'z tajribalarini boshqalar bilan o'rtoqlashganda muloqot

orqali ijtimoiy qoidalarni tushunishni o'rganishini ta'kidlagan. Piajet nazariyasida o'yinlar va ijtimoiy interaktsiyalar bolalarning axloqiy fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Bolalar turli rollarni o'ynash orqali boshqalar nuqtai nazarini tushunish va empatiya qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, o'zaro munosabatlar orqali bolalar muammolarni hal qilish strategiyalarini o'rganadilar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kognitiv va ijtimoiy rivojlanish bir-birini mustahkamlovchi jarayon sifatida qaraladi. Piajet bolalarning mustaqil fikrlash va ijtimoiy qoidalarga rioya qilishni o'rganishlarini kuzatgan. Shu nuqtai nazardan, uning nazariyasi pedagoglar uchun maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda asosiy yo'nalishlarni belgilaydi.

A. Bandura ijtimoiy o'rganish nazariyasi orqali bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmini tahlil qilgan. Bandura ta'kidlashicha, bolalar o'z atrofidagi kattalardan va tengdoshlaridan kuzatish orqali ijtimoiy xatti-harakatlarni o'rganadilar. Ijtimoiy modellash jarayonida bolaning imitatsiya qilish va rol o'ynash qobiliyati o'rganishning asosiy mexanizmi sifatida ishlatiladi. Bandura bolalarda ijtimoiy moslashuvni rivojlantirishda kuzatuv va o'zini boshqarish qobiliyatining ahamiyatini ta'kidlagan. Shu nuqtai nazardan, pedagoglar va ota-onalar bolalarga ijobiy modellashni taqdim etish orqali ijtimoiy ko'nikmalarni mustahkamlashlari mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy o'yinlar va jamoaviy faoliyat bolalarga boshqalar bilan o'zaro munosabatni o'rganish imkonini beradi. Bandura nazariyasi bolalarning muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirish uchun amaliy vosita sifatida ishlatiladi.

E. Eriksonning psixososial rivojlanish nazariyasi bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish jarayonini tushunishga hissa qo'shadi. Eriksonning fikricha, maktabgacha yoshdagi bolalar "mehnat va tashabbus" bosqichida ijtimoiy qobiliyatlarni rivojlantiradi. Bu davrda bolalar o'z tashabbuslarini namoyon qilish, guruh ichida o'zini sinash va boshqalar bilan hamkorlik qilish orqali ijtimoiy identifikatsiyani shakllantiradi. Erikson bolalarning ijtimoiy muvaffaqiyati ularning o'zini hurmat qilish va boshqalar bilan munosabatida muhim ekanini ta'kidlagan. Shu bilan birga, oilaviy va pedagogik muhit bolalarning emotsional va ijtimoiy

rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish bolalarning psixososial barqarorligini oshiradi. Shu nuqtai nazardan, Erikson nazariyasi pedagoglar uchun bolalar bilan ishlashda muhim yo'riqnoma hisoblanadi.

Ushbu olimlarning nazariyalari va izlanishlari maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning psixologik asoslarini tushunishda bir-birini to'ldiradi. Vigotskiy bolalarning ijtimoiy tajribasi va muloqotining kognitiv rivojlanishga ta'sirini ko'rsatgan bo'lsa, Piaget o'yin va axloqiy qaror qabul qilish bilan bog'liq rivojlanishni tahlil qilgan. Bandura esa kuzatuv va imitatsiya orqali ijtimoiy o'rganish mexanizmini yoritgan. Erikson psixososial bosqichlar orqali bolalarning identifikatsiya va tashabbus ko'nikmalarini tushuntirgan. Shu nazariyalar birgalikda pedagogik yondashuvlar va oilaviy muhitni uyg'unlashtirish orqali bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni samarali rivojlantirish imkonini beradi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarning ijtimoiy moslashuvi ularning emotsional intellekti, muloqot qobiliyati va ijtimoiy tajribasi bilan mustahkam bog'liq. Shu sababli, pedagogik va psixologik yondashuvlarni birlashtirish bolalarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning muvaffaqiyati bolalarning kelajakdagi maktab va jamiyatdagi muvaffaqiyatini belgilaydi.

Muhokama. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish jarayoni murakkab psixologik omillar bilan bog'liq bo'lib, ularning rivojlanish darajasi turli tashqi va ichki ta'sirlarga bog'liq. Bolalarning oilaviy muhiti, ota-onalar bilan muloqot sifati, uyda va bog'chada beriladigan tarbiyaviy ta'sirlar ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, bolalarning emotsional xulqi va o'zini tutish qobiliyati jamiyatdagi moslashuvini belgilaydi. Pedagogik faoliyat va guruh o'yinlari bolalarga o'zaro muloqot qilish, navbat kutish va boshqalar bilan hamkorlik qilishni o'rgatadi. Bolalar nutqi rivojlanishi ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda asosiy vosita hisoblanadi, chunki ular orqali fikr almashish va hissiyotlarini ifodalash imkoniyati

yaratiladi. Ijtimoiy tajriba bolalarning empatiya va axloqiy qaror qabul qilish qobiliyatlarini mustahkamlaydi. Shu nuqtai nazardan, bolalarning psixologik xususiyatlari va ularning o'rganish uslublari ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning asosiy determinantlari hisoblanadi. Ijtimoiy o'yinlar orqali bolalar boshqalar bilan munosabatni o'rganadi va shaxsiy tajribasini boyitadi. Pedagogik yondashuvlarni individual xususiyatlarga moslashtirish ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, bolalarning ijtimoiy moslashuvi ularning kelajakdagi maktab va jamiyatdagi muvaffaqiyati bilan chambarchas bog'liq.

Bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda Vigotskiy va Piajet nazariyalari amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Vigotskiy bolalarning ijtimoiy tajribasi va o'yin faoliyati orqali kognitiv rivojlanishini ta'kidlagan bo'lsa, Piajet bolalar o'zaro muloqot orqali axloqiy va ijtimoiy qoidalarni o'zlashtirishi haqida fikr bildirgan. Shu nazariyalar pedagoglar uchun maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda metodik yo'riqnoma sifatida xizmat qiladi. Bandura esa ijtimoiy o'rganish nazariyasi orqali bolalarning kuzatuv va imitatsiya orqali ijtimoiy xulqni egallashini tushuntiradi. Pedagoglar va ota-onalar tomonidan berilgan ijobiy modellashtirish bolalarning ijtimoiy tajribasini boyitadi. Shu bilan birga, ijtimoiy o'yinlar va jamoaviy faoliyat bolalarga boshqalar bilan hamkorlik qilishni o'rgatadi. Bolalarning empatiya va emotsional barqarorligi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, turli olimlarning nazariyalari va izlanishlari maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy rivojlanishini tushunishda bir-birini to'ldiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish individual yondashuv va pedagogik metodlarni uyg'unlashtirishni talab qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayoni amaliy va nazariy jihatdan ham o'rganilishi muhimdir. Bolalarning guruhdagi o'yinlari, rolli o'yinlar va kundalik muloqotlari ularning ijtimoiy tajribasini boyitadi. Shu bilan birga, oilaviy muhit va pedagogik ta'lim bolalarning o'zini tutish, muammolarni hal qilish va boshqalar bilan samarali munosabatlarni

rivojlantirishga yordam beradi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarning ijtimoiy ko'nikmalari ularning emotsional intellekti va shaxsiy rivojlanishi bilan bevosita bog'liq. Ijtimoiy o'yinlar bolalarda navbat kutish, hamkorlik qilish va boshqalarning nuqtai nazarini tushunish qobiliyatlarini mustahkamlaydi. Shu sababli, pedagogik faoliyat individual xususiyatlarga moslashgan holda amalga oshirilishi lozim. Bolalarning ijtimoiy tajribasi ularning kelajakdagi jamiyatda muvaffaqiyatli moslashuviga asos yaratadi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning psixologik asoslarini chuqur tushunish va amaliy tadbirlarni samarali tashkil etish muhimdir.

Xulosa. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning psixologik asoslari bolalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Bolalar o'zaro muloqot, o'yin va guruh faoliyati orqali nafaqat hamkorlik va empatiya kabi ijtimoiy qobiliyatlarni egallaydilar, balki o'zini tutish, boshqalarni tushunish va qoidalarga rioya qilishni ham o'rganadilar. Ijtimoiy ko'nikmalar bolaning emotsional intellekti bilan uzviy bog'liq bo'lib, ular bolaning stressli vaziyatlarda o'zini boshqarishi va jamiyatga moslashish qobiliyatini shakllantiradi. Oilaviy muhit, pedagogik yondashuvlar va tengdoshlar bilan o'zaro aloqalar bolalarning ijtimoiy tajribasini boyitadi va ularning shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi davr bolalarning kelajakdagi maktab va jamiyatdagi muvaffaqiyatini belgilovchi strategik bosqich hisoblanadi. Shu bilan birga, pedagogik va oilaviy ta'lim samaradorligi bolalarning individual xususiyatlariga mos yondashuv bilan oshadi. Bolalarning nutqi va fikrlash qobiliyati ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishning asosiy vositasi bo'lib, ular orqali bolalar o'z tajribalarini ifodalaydi va boshqalar bilan munosabatda bo'lishni o'rganadilar. Ijtimoiy o'yinlar va muloqot faoliyati bolaning axloqiy qaror qabul qilish va boshqalar bilan hamkorlik qilish qobiliyatlarini mustahkamlaydi. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish jarayoni bolalarning psixologik

barqarorligi va kelajakdagi muvaffaqiyatini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Turli olimlarning nazariyalari va tadqiqotlari ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning samarali strategiyalarini aniqlashga yordam beradi. Vigotskiy bolalarning o'yin va muloqot orqali kognitiv va ijtimoiy tajribani boyitishini ta'kidlagan bo'lsa, Piajet bolalarning axloqiy va ijtimoiy qoidalarni o'zaro munosabat orqali o'rganishini ko'rsatgan. Bandura kuzatuv va imitatsiya orqali ijtimoiy xulqni egallash mexanizmini yoritgan bo'lsa, Erikson bolalarning tashabbus va shaxsiy identifikatsiyasini ijtimoiy rivojlanish bilan bog'lagan. Shu nazariyalar birgalikda pedagoglar va ota-onalar uchun maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda amaliy va nazariy yo'riqnoma vazifasini bajaradi. Bolalarning ijtimoiy tajribasi va o'zaro muloqoti ularning empatiya, hamkorlik va boshqalar bilan samarali munosabat qobiliyatlarini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, pedagogik faoliyat va oilaviy qo'llab-quvvatlash bolalarning o'zini tutish va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini oshiradi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish individual yondashuv va tizimli pedagogik ta'lim orqali samarali bo'ladi. Shu sababli, bolalarning psixologik va ijtimoiy rivojlanishining uyg'unligini ta'minlash ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishning asosiy omili hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi davrda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish bolalarning kelajakdagi shaxsiy, akademik va jamiyatdagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Лисовский В. Т. Молодёжь как объект социально-психологического исследования. — Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1984. — 260 с.
2. Лурия А. Р. Высшие корковые функции человека. — М.: МГУ, 1969. — 504 с.
3. Ляудис В. Я. Психология совместной учебной деятельности. — М.: Изд-во МГУ, 1989. — 248 с.
4. Марцинковская Т. Д. Психология развития. — М.: Академия, 2005. — 528 с.
5. Мухина В. С. Возрастная психология. — М.: Академия, 2006. — 456 с.
6. Мясищев В. Н. Психология отношений. — М.: МПСИ, 1998. — 368 с.